

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

Кисельової Тетяни Іванівни

«Хор у grand opera: композиційно-драматургічний та виконавський аспекти»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Розвиток сучасного українського музикознавства засвідчує стійкий інтерес до осмислення хорового мистецтва як багатокomпонентного феномену, що перебуває на перетині різних естетичних, жанрових і виконавських площин. У цьому контексті дослідження Тетяни Кисельової представляє собою надзвичайно своєчасну та концептуально вивірену спробу системного аналізу хорової драматургії в рамках одного з найбільш масштабних і видовищних оперних жанрів – grand opera.

Актуальність даного дисертаційного дослідження зумовлена, з одного боку, потребою в поглибленому аналізі драматургічних функцій хору в європейському музичному театрі XIX століття, а з іншого – зростаючим інтересом до виконавської реконструкції оперної спадщини доби романтизму у сучасному музичному просторі. Звернення до спадщини Д. Обера, Дж. Мейєрбера та Ф. Галеві – творців, що сформували жанрову модель grand opera – відкриває широкі перспективи для виявлення ролі хору як носія соціальних, політичних та естетичних ідей епохи.

Метою дисертації є визначення композиційно-драматургічних функцій та виконавської специфіки хору в grand opera, що уможливило б побудову комплексної наукової моделі аналізу цього явища на стику музикознавства, інтерпретології та хорознавства.

Серед важливих позицій наукової новизни дисертації Кисельової Тетяни рецензент вважає доцільним виділити:

- Обґрунтування ролі хорового чинника як однієї з головних художніх домінант у становленні та функціонуванні жанру *grand opera*;
- Визначення типології драматургічних функцій хору в операх «*La muette de Portici*» Д. Обера, «*Robert le Diable*», «*Les Huguenots*» Дж. Мейєрбера, «*La Juive*» Ф. Галеві – як таких, що не лише коментують чи супроводжують дію, але є активними учасниками оперного конфлікту;
- Виявлення особливостей інтонаційної драматургії хорових побудов, що уможлиблює їх ефективну інтерпретацію в сучасній виконавській практиці;
- Систематизацію підходів до хормейстерського опрацювання хорових сцен у зазначених операх, включаючи принципи ансамблевої взаємодії, тембрової драматургії та сценографічної взаємодії хору з іншими дієвими компонентами.

Перший розділ має фундаментальний характер і є вагомим теоретичною основою для подальшого розгортання дослідницької концепції. Авторка розглядає хор в оперному жанрі як проблему міждисциплінарного аналізу – на стику хорознавства, музикознавства, театрознавства. Увагу зосереджено на історичних витоках жанру *grand opera* у Франції першої половини XIX століття. Простежено соціокультурні передумови виникнення жанру: політичні потрясіння, революційні рухи, пошук національної ідентичності. Дисертантка окреслює жанрові ознаки *grand opera* (монументальність, п'ятиактна структура, масштабні хорові та балетні сцени, історичні конфлікти), роблячи акцент на тому, що саме хор виступає як художній репрезентант колективного начала – народу, суспільства, масової свідомості.

Важливим внеском є також ретельний огляд наукових джерел та типологія підходів до хорової драматургії, що подані з позицій

українського і зарубіжного музикознавства. Особливо цінною є побудова порівняльної парадигми між вітчизняною і французькою оперною традицією, у якій авторка проводить паралелі між *grand opera* та історико-героїчними зразками української музичної драми.

Другий розділ становить аналітичне ядро дисертації. У ньому Тетяна Кисельова послідовно аналізує драматургічні функції хору у чотирьох ключових творах жанру *grand opera* – «*La muette de Portici*» Д. Обера, «*Robert le Diable*» та «*Les Huguenots*» Дж. Мейєрбера, а також «*La Juive*» Ф. Галеві.

Кожен із підрозділів містить докладний музикознавчий аналіз хорових сцен, що дозволяє виявити не лише їхню структурну роль, але й глибинні семантичні смисли. Зокрема:

У «*La muette de Portici*» хор інтерпретується як уособлення революційної маси – голос народу, що піднімається на боротьбу.

У «*Robert le Diable*» протиставлення небесного та пекельного досягається через контрастну хорову драматургію, в якій особливу увагу приділено сценам зі світу надприродного.

В «*La Juive*» хор виступає як медіатор між релігійним конфліктом і моральною дилемою, відображаючи колективну трагедію переслідуваної меншини.

У «*Les Huguenots*» подано широкий спектр хорових функцій – від репрезентативних до катастрофічних, кульмінаційних сцен, що формують багатовекторний конфлікт.

Дисертантка не лише визначає драматургічні ролі – функцію тла, коментування, активної дії, символічного образу народу – але й демонструє, як саме музичні засоби (гармонія, фактура, ритм, ансамблевність) реалізують ці функції.

У третьому розділі розкривається виконавський аспект проблеми. Авторка порушує питання інтерпретації хору в сучасній оперній практиці. Зокрема, проаналізовано підготовку колективу до постановок, вокальну й акторську взаємодію, специфіку роботи з режисерами та диригентами. Розглянуто концепції відомих хормейстерів, сценографічні рішення, впливи режисерських інтерпретацій на драматургічну роль хору.

Тетяна Кисельова демонструє обізнаність сучасними театральними процесами, наводить приклади актуальних постановок *grand opera* у Європейському культурному просторі. Визначено нові тенденції: ускладнення виконавських завдань для хору, поєднання співу й пластики, переосмислення просторового розміщення хору на сцені. Досліджено інноваційні підходи до трактування хорових сцен, які спрямовані на осучаснення змісту та візуальної мови *grand opera*.

Дисертанткою доведено, що відродження *grand opera* у XXI столітті відбувається не як музейна реконструкція, а як живе переосмислення. Авторка проводить компаративний аналіз сучасних виконавських версій «*Les Huguenots*» та «*La Juive*», виявляючи варіативність підходів до хорового матеріалу. Особливу увагу зосереджено на виконавсько-технічних викликах: хоровому ансамблю, інтонаційній цілісності, сценічній дії, що потребують від хору не лише вокальної, а й акторської майстерності.

У підрозділі 3.3 порушено тему змін виконавської парадигми: перехід від репродуктивної до креативно-інтерпретаційної моделі. Тетяна Кисельова розглядає хормейстера як співавтора постановки, що відповідає не лише за якісне виконання, а й за художнє втілення хорової драматургії.

Усі положення та результати, викладені у дисертації, логічно узгоджені з метою, завданнями й предметом дослідження. Висновки чіткі, аргументовані, ілюструють наукову новизну роботи та практичну доцільність отриманих результатів.

Незважаючи на безумовно позитивне враження від роботи, у рецензента є певні побажання. У другому розділі аналіз оперних творів іноді супроводжується докладним переказом сюжету, що місцями перевищує потреби дослідження. Доцільніше було б зосередитись на безпосередньо хорових епізодах та їх музично-драматургічних особливостях, залишаючи сюжетну канву лише як необхідний контекст.

У процесі ознайомлення з дисертаційним дослідженням у рецензента виникли такі запитання:

1. Чи можна вважати, що в аналізованих Вами творах композитори створювали хорові макросцени, які функціонують як окремі драматургічні блоки? Наведіть приклад.
2. Ви аналізуєте постановки «La Juive» (2003, 2015) та «Les Huguenots» (2018, 2023). Які тенденції інтерпретації хорових сцен спостерігаються в цих прикладах?

Отже, після ознайомлення з текстом дисертації «Хор у *grand opera*: композиційно-драматургічний та виконавський аспекти» Тетяни Іванівни Кисельової, можна стверджувати, що за критеріями, які висуваються до кваліфікаційних наукових праць, представлених на здобуття ступеня доктора філософії, робота цілком відповідає сучасним вимогам МОН України і є самостійним, завершеним й оригінальним дослідженням. Тема дисертації є безумовно актуальною, сформульована мета – доведеною, поставлені завдання виконаними, результати, наведені у Висновках, переконливі. Все вищенаведене слугує підставами для визнання дисертації такою, що відповідає чинним вимогам пп. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Авторка

дисертації Тетяна Іванівна Кисельова заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри хорового та
оперно-симфонічного диригування
Харківського національного університету
мистецтв імені І.П.Котляревського

Юлія ІВАНОВА